

๒ เกร็ดพงศาวดาร ล้านนา

พิมพ์ครั้งที่ 2

ผลงานลำดับที่ ๕
คำจุต ชวบเจริญ

ดวงกมลพับลิชชิ่ง
นำเสนอหนังสือดี มีคุณค่า

คำนำสำนักพิมพ์

หนังสือเกร็ดพงศาวดารล้านนา เป็นอีกเล่มหนึ่งที่ได้รวบรวมเรื่องราวในอดีต ซึ่งปัจจุบันบางท่านยังไม่เคยทราบ และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อเด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป อาณาจักรล้านนาค้นมีประวัติศาสตร์ยาวนาน

ชาวไทยกลุ่มหนึ่งย้ายหนีการรุกรานมาจากเทือกเขาอัลไต มาสร้างบ้านแปงเมืองเป็นอาณาจักรล้านนาที่แวดล้อมด้วยอาณาจักรของชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ อย่างอาณาจักรล้านช้าง ลีปสองปันนา ลีปสองจุไทย สุโขทัย และอยุธยา

บางช่วงอาณาจักรล้านนามีกษัตริย์ที่เข้มแข็งได้ขยายอาณาเขตไปถึงประเทศพม่า แต่บางช่วงที่มีกษัตริย์อ่อนแอได้ตกเป็นเมืองขึ้นถึงสองร้อยกว่าปี จนกระทั่งพระเจ้าตากสินมหาราชร่วมกับพญากาวีละได้กอบกู้เอกราชสำเร็จ แต่บ้านเมืองยังคงร้างไร้ผู้คนเข้าสู่ยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” กลับมารุ่งเรืองก่อนเข้าสู่ยุคเจ้าหลวงองค์สุดท้าย กลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามและประเทศไทยในปัจจุบัน

เกร็ดพงศาวดารล้านนาฉบับที่อยู่ในมือท่านนี้ เป็นผลงานลำดับที่ห้าของคุณลำจุล ฮวบเจริญ

ด้วยความปรารถนาดี
สำนักพิมพ์ ดวงกมลพับลิชชิ่ง

คำนำผู้เรียบเรียง

เกร็ดพงศาวดารล้านนา

เกร็ดพงศาวดารล้านนา ฉบับที่ท่านถืออยู่นี้ ผู้เรียบเรียง มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอให้ท่านผู้อ่านทราบว่าในดินแดนลุ่มน้ำโขง ตอนบน ตั้งแต่บริเวณลิสสองปันนาลงมาทั้งสองฟากฝั่ง จนถึงบริเวณ สบกกอันเป็นที่ตั้งเมืองเชียงแสน เลยไปจนถึงเมืองหลวงพระบาง บริเวณทั้งหมดที่กล่าวมา เคยเป็นบ้านเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนแล้ว ทั้งสิ้น ต่อมากลับล่มสลายด้วยภัยจากน้ำมีอมนุษย์ด้วยกัน และ หรือ ภัยจากธรรมชาติที่ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้

เหตุการณ์ทั้งหมดในพงศาวดาร เกิดขึ้นมานานนับพันปี อาลักษณ์ นักประวัติศาสตร์โบราณท่านสลักไว้ในศิลาจารึก จารไว้ในใบลานและปับสา เก็บไว้ให้เราชนรุ่นหลังได้ใช้ศึกษาค้นคว้าและบ้างก็บันทึกหน้าประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ในรูปจิตรกรรมฝาผนัง และบ้างก็เล่าขาน สืบต่อกันมานานนับพันปีในรูปตำนาน จากรุ่นสู่รุ่นจนกระทั่งยุคที่มีการ บันทึกในรูปตัวอักษร จึงมีการบันทึกตำนานต่าง ๆ ไว้มากมายหลากหลาย ลำนวน บางตำนานก็เพิ่มเติมอิทธิปาฏิหาริย์เข้าไปจนเกินจริง

แล้วนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดีรุ่นก่อนเราเกิด เป็นผู้ค้นคว้า ขุดค้นโบราณวัตถุ จากหลายแหล่งหลายสถานที่ แล้วนำมาปะติดปะต่อผสมผสานกับการตรวจสอบทางวิทยาการสมัยใหม่ จึงพอจะสันนิษฐานได้ถึงความเป็นมาในอดีตของบรรพบุรุษ แล้วบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ ปัจจุบัน สำหรับให้ชนรุ่นเรานำมาศึกษา นำมาเผยแพร่ในสื่อรูปแบบต่างๆ

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ในอดีตที่ตำนานต่าง ๆ บันทึกไว้ให้เรา ได้ศึกษาในวันนี้ เป็นเหตุที่เกิดขึ้นจริง ๆ บางตำนานบันทึกเรื่องเดียวกัน

แต่ผิดเพี้ยนไปบ้างนั้น เกิดจากการเล่าขานต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย และผู้คนบางรุ่น ก็จำมาอย่างผิด ๆ

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์รุ่นเราที่จะต้องศึกษาค้นคว้าหาความจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ และในพงศาวดารเพื่อให้ถูกต้องสมบูรณ์

เกร็ดพงศาวดารล้านนาฉบับที่อยู่ในมือท่านนี้ บางช่วงของพงศาวดาร ผู้เรียบเรียงได้ใช้เอกสารหลักฐานจาก “ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี” และบางตอนก็ใช้เอกสารหลักฐานจาก “พงศาวดารโยนก” ค้นคว้าเรียบเรียงโดยพระยาประจักษ์จักรจักร (แช่ม บุนนาค) ฉบับสำนักพิมพ์ คลังวิทยา พ.ศ. ๒๕๑๖ ประกอบกัน

จากคำนำของผู้เรียบเรียงพงศาวดารโยนก ท่านกล่าวไว้ว่า ท่านได้นำมาจากตำนานต่าง ๆ ถ้าหากตำนานดังกล่าวอ้างถึงประเทศรามัญ พม่า ไทยใหญ่ และจีน ท่านจะตรวจสอบกับพงศาวดารพม่า รามัญ ไทยใหญ่ ล้านช้าง และพงศาวดารจีน เพื่อความถูกต้อง **ทั้งนี้เพราะท่านเจ้าคุณเองก็เกิดไม่ทันเช่นเดียวกัน** ท่านกล่าวไว้ในคำนำของหัวข้อ “เหตุแห่งตำนาน” ความว่า “ตำนานต่าง ๆ ที่ไม่ต่องกันนั้น ด้วยเหตุท่านผู้แต่งตำนานเหล่านั้นต่างคติและต่างโวหารกัน การคำนวณหาศักราช ปี เดือน และบัญญัติชื่อคน ตำบล เมือง เป็นไปตามความถนัด และตามความประสงค์ของท่านผู้แต่งนั้น”

ท่านชี้แจงต่อไปอีกว่า “ได้เรียบเรียงสำเร็จ ณ วันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕ หมายถึง สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ล่วงแล้วมาได้ ๑๒๕ ปี”

เมื่อเทียบรัตนโกสินทร์ศกแล้ว ตรงกับปีพุทธศักราช ๒๔๕๐ และเมื่อเทียบต่อไปอีกจะทราบว่า ตรงกับปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี และปลายสมัย
เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๘ แห่งราชวงศ์กาวิละ

เกร็ดพงศาวดารล้านนาฉบับนี้ข้าพเจ้าเริ่มด้วยประวัติศาสตร์ของ
พื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่ปิง “ก่อนที่จะเป็นเมืองเชียงใหม่” หลังจากนั้นพญามังราย
จึงสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา
พระองค์สถาปนาราชวงศ์มังราย ต่อมาได้ล่มสลายจนตกเป็นเมืองขึ้นของ
พม่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๐๑

อีกสองร้อยปีหลังจากนั้น คนไทยจากกรุงธนบุรีและกรุงรัตน-
โกสินทร์ ร่วมกับคนไทยล้านนาเริ่มกำลังขับไล่พม่าจนพ้นไปจากแผ่นดิน
สยาม แล้วคนไทยล้านนามพระยาภาวภิบาล จึงได้สถาปนาราชวงศ์กาวิละ
เสริมสร้างความกินดีอยู่ดีมีความสุขให้แก่พี่น้องชาวล้านนา แล้วผนึกแผ่นดิน
ล้านนากับแผ่นดินสยามจนเป็นผืนปฐพีเดียวกัน เป็นปึกแผ่นแนบแน่น
ไม่มีคำว่าไทยใต้ไทยล้านนาอีกต่อไป

น่าภาคภูมิใจว่า เชียงใหม่ปัจจุบันเป็นเมืองศูนย์กลางของภาคเหนือ
ตอนบน และเป็นเมืองหลวงแห่งที่สองของประเทศไทย ที่มีความเจริญ
ก้าวหน้าในวิทยาการสมัยใหม่ทุกสาขา

เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ รวมถึงล้านนาไทยทั้งภาค กว่าที่
จะมาเป็นวันนี้ได้ เพราะคนไทยที่มีภูมิปัญญาฝ่ายใต้ ขึ้นมาช่วยคนไทยที่มี
ภูมิปัญญาฝ่ายเหนือ ยอมสละชีวิตทับถมบนแผ่นดินล้านนากัน จนนับ
จำนวนไม่ถ้วน ขับไล่อริราชศัตรูคือพม่าผู้รุกรานจนพ้นไปจากแผ่นดินสยาม

ผู้เรียบเรียงพงศาวดารล้านนาฉบับนี้ ขอเรียนให้ท่านผู้อ่านรวมถึง
คนไทยผู้มีสายเลือดไทย เชื้อชาติไทยทุกท่านทราบอย่างไม่เห็นปากว่า

“ผืนดินทุกตารางนิ้วภายในกำแพงเมืองเชียงใหม่รวมถึงผืนดิน
ทุกตารางเมตรรอบเกาะเมือง และบริเวณรัศมีประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

หากท่านกำดินขึ้นมาหนึ่งกำมือโปรดเชื้อเถิดว่าจะมีสีอะไรของ
บรรพบุรุษนักรบชาวไทยทั้งไทยเหนือไทยใต้รวมอยู่ด้วยในรูปสัญลักษณ์
ทุกกำมือไป”

เมื่อท่านอ่านเกร็ดพงศาวดารล้านนาอย่างละเอียดท่านจะรู้จักบรรพ
บุรุษของท่าน รักและหวงแหนแผ่นดินไทยนี้สุดชีวิต รักและเคารพท่าน
สุดหัวใจ

อนึ่งการใช้คำราชาศัพท์ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เรียบเรียงยึดหนังสือ
“ราชาศัพท์” เป็นหลัก หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้นมาโดยสำนักงานเสริมสร้าง
เอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๓๗

ก่อนหน้าการใช้คำราชาศัพท์ใช้วิธีกำหนดจดจำมาตามที่ท่านพบ
จึงใช้กันผิด ๆ ถูก ๆ แต่ก็ไม่มีการถือสา เพราะทุกคนใช้ด้วยความเคารพ
และเทิดทูนสูงสุด

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เรียบเรียงยึดหลักที่ว่า ตั้งแต่พญามังราย อัน
เป็นต้นราชวงศ์มังรายปกครองแคว้นแสนล้านนา จนกระทั่งเมืองเชียงใหม่
เป็นเมืองขึ้นของพม่า ชาวพม่าถือว่าท่านเหล่านั้น อยู่ในตำแหน่งเจ้าผู้ครอง
นครหรือกษัตริย์

ส่วนพระเจ้ากาวิละ อันเป็นต้นราชวงศ์กาวิละปกครองเมืองนพ-
บุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ จนถึงเจ้าแก้วนรวิบูลย์ นักประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาและ
มหาชนทั่วไป ถือว่ามีได้ดำรงฐานะพระมหากษัตริย์หรือกษัตริย์ แต่ท่าน
เหล่านั้นอยู่ในฐานะเจ้าประเทศราช

เมื่อผู้เรียบเรียงกำหนดไว้เป็นมาตรฐานอย่างนี้แล้ว กษัตริย์ใน
ราชวงศ์มังราย ถือว่าดำรงฐานะกษัตริย์ต่างแดน ส่วนราชวงศ์กาวิละนั้น
ถือว่าดำรงฐานะเจ้าประเทศราช

ในหนังสือราชาศัพท์ฉบับดังกล่าว ได้บัญญัติแยกแยะไว้อย่างละเอียดยิบ ทุกระดับฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ พระราชินี เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ฐานันดรศักดิ์ระดับนี้ถือว่าเป็นเจ้า

ส่วนหม่อมราชวงศ์ (ม.ร.ว.) หม่อมหลวง (ม.ล.) มิใช่เจ้า แต่เป็นเชื้อพระวงศ์ผู้สืบเนื่องแห่งราชวงศ์ พ้นจากหม่อมหลวงลงมาแล้ว ผู้สืบเชื้อสายทุกมहाสาข จะใช้คำว่า ณ อยุธยา เป็นสร้อยนามสกุล เพื่อเป็นที่รู้กันว่าท่านเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้า หรือมีเชื้อเจ้า

ราชวงศ์มั่งราย ผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้และผู้สนใจประวัติศาสตร์วางไว้ในฐานันดรศักดิ์ กษัตริย์ต่างแดน หรือพระราชทั่วไป คำสามัญชนว่า ตาย คำราชาศัพท์ใช้ **ทิวงคต**

ราชวงศ์กาวิละ ผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ และผู้สนใจประวัติศาสตร์วางไว้ในฐานันดรศักดิ์ เจ้าประเทศราช คำสามัญชนว่า ตาย คำราชาศัพท์ใช้ **ถึงแก่พิราลัย**

การกล่าวขานตำแหน่งเจ้าเมือง

ในสมัยโบราณ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ถอยหลังขึ้นไป ชนชาติไทยยังไม่รวมเป็นกลุ่มกันอย่างเช่นทุกวันนี้ แต่รวมกันอย่างหลวม ๆ เป็นอาณาจักร ที่เรียกกันว่าอาณาจักรล้านนา ในอาณาจักรต่างมีกลุ่มของตนตั้งบ้านตั้งเมืองเป็นอิสระ มีหัวหน้าปกครองตนเอง

หัวหน้ากลุ่มในสมัยนั้น ต่างเรียกตนเองว่า เจ้าผู้ครองนคร เช่น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เจ้าผู้ครองนครลำปาง เจ้าผู้ครองนครน่าน เจ้าผู้ครองนครแพร่ เจ้าผู้ครองนครลำพูน ฯลฯ

อาณาจักรล้านนาในสมัยนั้น ต่างแยกกันปกครองตนเอง มีการไปมาหาสู่กัน แ่งแย่งชิงดีกัน เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จนกระทั่งถึงสมัยพญาเม็งราย ประสูติที่เมืองเงินยางประมาณปีพ.ศ. ๑๗๘๒ แล้วมาสร้างเมืองเชียงใหม่ในปีพ.ศ. ๑๘๓๔ เป็นผู้รวบรวมบ้านเมืองในย่านนี้

แล้วก่อตั้งอาณาจักรล้านนาจนเป็นปึกแผ่น แล้วในที่สุดได้รวมเป็นผืนปฐพีเดียวกันกับสยาม ซึ่งเป็นคนไทยด้วยกัน อยู่ดีมีความสุขมาตราบนานแสนนาน

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. ๑๘๓๙ การเรียกขานผู้ที่ครองเมือง หรือครองนครว่า **พญา** ที่ในสมัยนี้เรียกกันว่าพระมหากษัตริย์

ผู้เป็นต้นราชวงศ์มังรายคือ พญามังรายซึ่งเทียบเท่าพระมหากษัตริย์ในสมัยปัจจุบันจนกระทั่งสิ้นราชวงศ์

ในระยะพื้นม่าน คือช่วงปี พ.ศ. ๒๓๑๗ - ๒๓๒๕ ต้องกล่าวขานถึงท่านว่า พระยาภาววิละ

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๓๒๕ เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกสถาปนาราชวงศ์จักรี ได้ยกฐานะพระยาภาววิละขึ้นเป็นเจ้าเมือง หรือ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ในปีพ.ศ.๒๓๒๗ เป็นเจ้าภาววิละ เรียกขานในตำแหน่งอย่างเป็นทางการว่า

พระยามังรายวชิรปราการกัมแพงแก้ว เป็นผู้ตั้งราชวงศ์ภาววิละเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

ในเอกสารอื่นต่างกล่าวไม่เหมือนกัน เพื่อมิให้เกิดการสับสนจึงขอขีดหนังสือเจ้าหลวงเชียงใหม่เป็นหลักในการเรียกขานเจ้าเมือง ดังนี้

๑. พระเจ้าภาววิละ	๒. พระญาธัมมลังกา
๓. พระญาคำฝั้น	๔. พระญาพุทธวงศ์
๕. พระเจ้ามโหตรประเทศ	๖. พระเจ้าภาววิโรธสุริยวงษ์
๗. พระเจ้าอินทวิชยานนท์	๘. เจ้าอินทวโรธสุริยวงษ์
๙. เจ้าแก้วนารัฐ (พลตรี)	

อนึ่ง ในสมัยที่ล้านนาหลุดพ้นจากเมืองขึ้นพม่าในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ เป็นต้นมานั้น พระยาภาววิละและพี่น้อง พระยาจำบ้าน หรือท่านอื่นก็ดี

ถือว่าในระยะนั้น รัชการเป็นขุนนาง ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยา
อันเป็นบรรดาศักดิ์ของขุนนางชาวสยาม

สำหรับภาษาที่อ้างอิงจาก พงศาวดาร ตำนาน สมุดข่อย หรือจารึก
โบราณ ฯลฯ ยังคงใช้ตัวสะกดแบบเดิม ส่วนคำบรรยาย ข้อสันนิษฐาน
และข้อคิดเห็นใช้ภาษาไทยตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
๒๕๔๒

สุดท้ายนี้ ผู้เรียบเรียงเกร็ดพงศาวดารล้านนา ขอขอบคุณ
คุณศิริศักดิ์ อภิกัณฺธิมนตรี คุณกัลวลี เชี่ยวชาญ และคุณวดี ชาทิอุทิศ
ผู้ตรวจทาน ซึ่งทำให้เกร็ดพงศาวดารฯ เล่มนี้ถูกต้องสมบูรณ์

ขอได้รับความปรารถนาดี

ลำจุล ฮวบเจริญ

มีนาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

เกร็ดพงศาวดารล้านนา

บทที่ ๑ ก่อนจะเป็นเมืองเชียงใหม่

- เรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนบน 14
- ชุมชนหมู่บ้านยุคแรก 19
- ชุมชนโบราณดินดอยอุจจุ๊ปพพะตะ (ดอยสุเทพ) 21

บทที่ ๒ อาณาจักรในเขตภาคเหนือตอนบน

- อาณาจักรสุวรรณโคมคำ 36
- เวียงโยนกนาคนันท์ 39
- อาณาจักรไทยมุง 49
- อาณาจักรอ้ายลาว 51
- อาณาจักรน่านเจ้า 54

บทที่ ๓ ราชวงศ์ลัวจกราช

- กษัตริย์ในราชวงศ์ลัวจกราช 62
- กำเนิดพญามังราย 67

บทที่ ๔ ราชวงศ์มังราย

- พญามังราย 70
- พญาชัยสงคราม 94
- พญาแสนภู 103
- พญาคำฟู 111
- พญาผายู 115
- พญากือนา 120
- พญาแสนเมืองมา 125

- พญาสามฝั่งแกน	132
- พญาติโลกราช	142
- พระยอดเชียงราย	159
- พระเมืองแก้ว	163
- พระเมืองเกษเกล้า(ครั้งที่ ๑)	166
- เจ้าท้าวชายคำ	173
- พระเมืองเกษเกล้า (ครั้งที่ ๒)	174
- พระนางจิริประภา	178
- พระไชยเชษฐา	181
- เจ้าท้าวเมกุฎี (แม่กุ)	184

บทที่ ๕ ยุคพื้นเมือง

- ยุคพื้นเมือง	189
----------------	-----

บทที่ ๖ ยุคฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ (เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง)

- ยุคฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ (เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง)	209
---	-----

บทที่ ๗ ต้นตระกูลพระเจ้ากาวิละ

- ต้นตระกูลราชวงศ์กาวิละ	219
--------------------------	-----

บทที่ ๘ ราชวงศ์กาวิละ

- พระเจ้ากาวิละ	232
- พระยาธัมมลังกา	236
- พระยาคำฝั้น	239
- พระยาพุทธวงศ์	243
- พระเจ้ามโหตรประเทศ (เจ้าหนานมawangค์)	248

- พระเจ้ากวีโลรสสุริยวงศ์ฯ	251
- พระเจ้าอินทริชยานนท์ฯ	279
- เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์	308
- พลตรีเจ้าแก้วขวัญ	315

ภาคผนวก

- สาเหตุใหญ่ราชวงศ์มั่งราย	323
- สรุปเหตุ "อัปยศ" ในราชวงศ์มั่งราย	328
- ประวัติวัดพระธาตุดอยสุเทพ	332
- ตำนานพระพุทธรูปสี่องค์	336
- ประวัติพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง	337
- พงศาวดารพม่าในสมัยราชวงศ์อลองพญา	340
- ถ้อยแถลงท้ายเล่ม	342

บทที่ ๑

ก่อนจะเป็นเมืองเชียงใหม่

เรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนบน

นักปราชญ์สาขามานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ ได้แบ่งยุคสมัยของมนุษย์รวมถึงประวัติศาสตร์อารยธรรมของโลกไว้สองระยะกว้าง ๆ ดังนี้

๑. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หมายถึงสมัยที่มนุษย์ยังไม่รู้จักการเขียนหนังสือ เพื่อจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เป็นตัวอักษร ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ทำได้เพียงสถานเดียว คือ การตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์

๒. สมัยประวัติศาสตร์ หมายถึง สมัยที่มนุษย์ได้เริ่มรู้จักบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้เป็นหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียนต่าง ๆ หรือตัวอักษรที่สามารถสื่อความหมายได้นั้น เริ่มมาตั้งแต่ประมาณ ๕,๐๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล หรือ ๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว

จากการศึกษาค้นคว้าของนักมานุษยวิทยาและนักโบราณคดีทั่วโลก ทำให้เราทราบว่าทวีปเอเชีย เป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์สมัยเริ่มแรก ด้วยการตรวจสอบฟอสซิล (Fossil) ทางวิทยาศาสตร์ ทำให้ทราบอายุของฟอสซิลเหล่านั้น นักมานุษยวิทยาแบ่งกลุ่มมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดเหล่านี้ ออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑. มนุษย์ไฮเดลเบิร์ก (Heidelberg Man) ขุดพบในเยอรมนีในปี ค.ศ. ๑๙๐๗ มีมันสมองประมาณ ๑,๓๕๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร เป็นมนุษย์ยุคหินเก่าตอนต้น

๒. มนุษย์พิเทแคนโทรปัส (Pithecanthropus) ได้แก่ มนุษย์ชาวเป็นมนุษย์ครั้งแรก ดร.อู๋ยืน ดูบัวร์ ชาวฮอลันดา เป็นผู้ขุดพบมนุษย์ชาวนีในปี ค.ศ. ๑๘๙๑ เป็นมนุษย์ที่เริ่มตั้งตัวตรง มีมันสมองประมาณ ๕๐๐

ลูกบาศก์เซนติเมตร และยังมีมนุษย์ปักกิ่งเป็นมนุษย์ร่วมสมัย มีมันสมองประมาณ ๑,๐๐๐-๑,๒๒๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร ทั้งสองกลุ่มนี้ มีชีวิตอยู่ในสมัยหินเก่าตอนกลาง ประมาณ ๕ แสนปีที่ผ่านมา

๓. มนุษย์นีแอนเดอธัล (Neanderthal Man) มีชีวิตอยู่ในสมัยที่ ๓ ของระยะระหว่างน้ำแข็งละลาย คือ สมัยหินเก่าตอนปลาย ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ ปี มาแล้ว

ฟอสซิล (FOSSIL) มนุษย์ดึกดำบรรพ์ ขุดได้ที่บ้านวังไฮ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (ภาพได้รับความเอื้อเฟื้อจาก พิพิธภัณฑ์สถานฯ ลำพูน)

หลังจากมนุษย์นีแอนเดอธัลได้สูญพันธุ์ไปแล้ว มนุษย์สมัยใหม่จึงอุบัติขึ้นมาแทนที่ ประมาณสี่หมื่นปีที่แล้วโดยประมาณ ดังนั้นมนุษย์ในโลกนี้

ไม่ว่าจะเป็นชาติ ภาษา ประเทศหรือแถบถิ่นใดของโลกล้วนสืบมาจากตระกูลเดียวกันทั้งสิ้น คือ ตระกูลไฮโมเซเปียน อันเป็นตระกูลของมนุษย์สายพันธุ์ที่ฉลาดแล้วทั้งสิ้น

จากหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดี ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชยนำมาเผยแพร่ เกี่ยวกับโบราณวัตถุที่ขุดค้นได้ในภาคเหนือ ทำให้ทราบถึงถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งพบว่าได้เริ่มปรากฏเมื่อประมาณ ไม่ต่ำกว่าหนึ่งแสนปีมาแล้ว โดยค้นพบเครื่องมือเครื่องใช้ที่เรียกว่า “หินกะเทาะ” ทำจากหินกรวดแม่น้ำ และเครื่องมือหินขัดประเภท “ขวานหินมีปากและไม่มีปาก” ทั้งที่สมบูรณและแตกหักกระจายอยู่ตามเนินเขา และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ เช่น ริมฝั่งโขง น้ำปาย น้ำปิง น้ำวัง น้ายม น้ำน่าน เป็นต้น

ต่อมาได้พบหลักฐานทางวัฒนธรรมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ในระยะ ๒,๕๐๐ - ๑,๕๐๐ ปี หรืออาจเรียกว่าเป็นกลุ่มชนในสังคมดั้งเดิม มีการใช้ภาชนะดินเผาหลายสีแดง ผังอยู่ร่วมกับศพ มีหลักฐานที่แสดง ถึงการพัฒนาการด้านหล่อสำริด และเหล็ก เป็นเครื่องมือเครื่องใช้

นอกจากนี้ยังพบเครื่องประดับกำไลสำริดกำไลเปลือกหอย ทำให้ทราบว่าพื้นที่ทางภาคเหนือแถบนี้ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕,๐๐๐ ปี เรื่อยมา จนถึง ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว

นอกเหนือจากนี้ เอกสารทางวิชาการ ลำดับที่ ๘ เรียบเรียงโดย ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานจังหวัดลำพูน ซึ่งค้นคว้าและนำมาเผยแพร่ ทำให้ทราบว่า

“มนุษย์เริ่มแรกในดินแดนล้านนา เรียกว่ามนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากยังไม่รู้จักการใช้ตัวอักษรเขียน แต่มีการสื่อสารกันด้วยภาษาพูดและมีวัฒนธรรมในระดับหนึ่งแล้ว จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในภาคเหนือ ทำให้ทราบว่า มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์กลุ่มนี้มีความผูกพันกับมนุษย์กลุ่ม

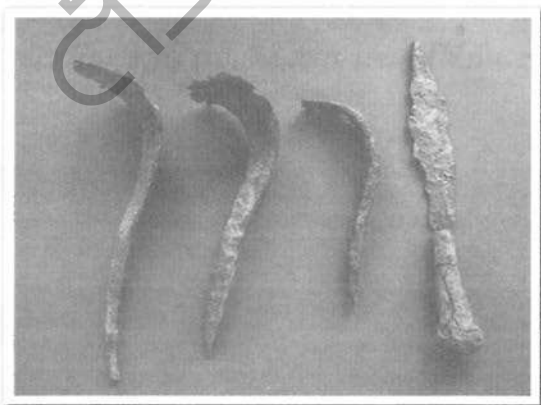
ต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วดินแดนอุษาคเนย์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มา
ช้านานนับล้านนับแสนนับหมื่นปีมาแล้ว หาได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่

หลักฐานยืนยันความเก่าแก่ คือซากชีวิตที่ติดประทับกับหินผา
บรรดาเครื่องมือหินอาทิ ขวาน ใบหอก หินขัด หินกะเทาะ รวมทั้งชิ้นส่วน
กระดูกมนุษย์ที่หลงเหลืออยู่ในใต้ดินบ้าง ตามถ้ำถ้ำบ้าง กระจัดกระจาย
อยู่ทั่วไป เกือบหมื่นปีมาแล้ว มนุษย์ดีกดำบรรพ์เหล่านี้ ยังชีพด้วยการร่อนแร่
ลัดเลาะไปตามลำธารห้วยหนองคลองบึงน้อยใหญ่ แสวงหาอาหารตาม
ธรรมชาติ เช่น หัวกลอย หัวเผือก หัวมัน ฯลฯ เพราะยังไม่รู้จักปลูกพืช
และเลี้ยงสัตว์ ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ไม่รู้จักสร้างบ้านเรือนอาศัย
แต่บางกลุ่ม เริ่มหยุดสัญจรบ้างแล้ว รู้จักเอาข้าวป่ามากิน พักพิงอยู่ตามเพิงผา
และ ถ้ำถ้ำ ทั้งยังรู้จักทำภาชนะดินเผาอย่างง่าย ๆ ขึ้น ใช้เก็บใส่อาหาร
ภาชนะบางชิ้นมีลวดลายคล้ายใบไม้ หรือเปลือกไม้ที่ใช้ห่อหุ้มไว้เมื่อ
ปั้นดินเหนียว ก่อนตากแห้ง ครั้นเอาใบไม้ หรือเปลือกไม้ออก จึงมีลวดลาย
เหล่านั้น ประทับอยู่กับพื้นผิวภายนอก เมื่อมีผู้ล้มหายตายจาก ก็มีพิธีทำศพ
เอาคนตายไปฝังดิน ตกแต่งซากศพด้วยดินสีแดง แล้วเอาสิ่งของเครื่องใช้
บางอย่าง ฝังรวมไปด้วย เช่น ภาชนะดินเผา อาวุธ เครื่องมือ ฯลฯ

ชุมชนหมู่บ้านยุคแรก

ครั้งต่อมาราว ๓,๐๐๐ ปี มาแล้ว มนุษย์ดึกดำบรรพ์แถบกลุ่มแม่น้ำปิงและกวบางพวกบางเผ่ารวมกลุ่มตั้งหลักแหล่งเป็นชุมชนหมู่บ้านขึ้นตามวิถีธรรมชาติ ที่ค้นพบได้แก่ แอบ้านวังโฮ บ้านศรีย้อย บ้านสันตันธง บ้านทาปาลัก บ้านสันมะนะ บ้านป่อแฮ้ว บ้านวังม่วง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และกลุ่มบ้านยางทองใต้ อำเภอดอยสะเก็ด บ้านสันป่าคำ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมดที่กล่าวมาตั้งชุมชนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกวเช่นเดียวกัน คนพวกนี้รู้จักปลูกส่วางที่อยู่อาศัยเป็นเครื่องผูก มีเสาสูง รู้จักปลูกข้าว ทำน่าน้ำท่วม เลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงวัว ควาย ทอผ้าปั่นฝ้ายด้วยเวดดินเผา ฯลฯ แต่งเครื่องมือด้วยการขัดผิวให้เรียบ ทำภาชนะใช้สอยด้วยดิน บางเผ่านิยมเผาธมด่าประดับลายเชือกทาบชุดขีด บางเผ่า ใช้น้ำสีแดงทาลูกกระพรวนดินเผา ฯลฯ และมีผู้หญิงเป็นหมอผี ทำหน้าที่หัวหน้าเผ่าพันธุ์ พันธุ์ข้าวสมัยแรกเป็นพันธุ์ข้าวป่าเมล็ดป้อม อยู่ในตระกูลข้าวเหนียว

เครื่องมือเหล็กของมนุษย์ดึกดำบรรพ์ ทำให้ประกอบชีวิตประจำวันประมาณเมื่อ 3,000 ปีที่ผ่านมา ชุดพบได้ที่บ้านวังโฮ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (ภาพ-ได้รับความเอื้อเฟื้อจาก พิพิธภัณฑ์สถานฯ ลำพูน)

ต่อมาเริ่มรู้จักถลุงโลหะทำเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ฆวนก เบ็ดตกปลา หอก เคียวเกี่ยวข้าว ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบร่องรอยของการรับเอาโลหะสำริด ซึ่งเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก หรือตะกั่ว มาจาก “วัฒนธรรมดองซอน” อีกด้วย เห็นได้จากเครื่องประดับสำริดต่าง ๆ ซึ่งประชากรในกลุ่มวัฒนธรรมดองซอนเดินทางมาจากดินแดนปากตะวันออกของแม่น้ำโขงทาง ตอนใต้ของจีน เช่น มณฑลกลวงสี กวางตุ้ง และทางเหนือของเวียดนามปัจจุบัน เพื่อแสวงหาแหล่งแร่ธาตุและทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ คือเหล็กและเกลือ โดยใช้แม่น้ำปิง และแม่น้ำกวังเป็นทางผ่านลง ไปสู่บริเวณแอ่งที่ราบสูงโคราช ซึ่งถือว่ามีเหล็กและเกลืออุดมสมบูรณ์ที่สุดเป็นเหตุให้เกิดการผสมผสานประชากรระหว่างเผ่าพันธุ์ต่างๆ ในจำนวนนี้ มีชาวลัวะ เม็ง ขมุ ที่เป็นชนพื้นเมืองกับกลุ่มคนตระกูลที่พูดภาษาลาว - ไทย จำนวนหนึ่ง เคลื่อนย้ายมาปะปนกันด้วย

ระบบความเชื่อหรือ “ศาสนา” ของคนยุคนี้ คือ ผี หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ แต่ละชาติพันธุ์ชนเผ่าเหล่านี้ก็มีผีต่างกันบ้าง ที่เชื่อร่วมกันก็มีงูและกบ

สันนิษฐานว่าหัวหน้าชุมชนในสมัยโบราณเป็นผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากรอยต่อยุคประวัติศาสตร์หน้าแรกสุดของภาคเหนือ คือ ยุคหริภุญไชย ก็ยังมีผู้นำเป็นสตรีคือพระนางจามเทวี หัวหน้าหรือผู้นำชุมชนโบราณ มักมีหน้าที่เป็น “หมอผี” คือ ต้องเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมให้แก่ชุมชนด้วย สิทธิพิเศษของหัวหน้าเผ่า คือ จะมีที่ฝังศพของตระกูลอยู่บริเวณสำคัญ เช่น เนินดินศักดิ์สิทธิ์ใจกลางชุมชน ฯลฯ สิ่งของที่พบจำนวนมากพร้อมโครงกระดูกบริเวณที่ฝังศพของโคตรตระกูลหัวหน้าชุมชน จึงมีบางอย่างเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเช่นมโหระทึกแผ่นหินกลมๆรูปหยั๊กๆ คล้ายจักรในลำพูนไม่ พบกลองมโหระทึก แต่พบกำไลกระพรวนสำริดมีรูปร่างคล้ายจักร ฯลฯ

กลุ่มชนโบราณในลำพูนมีการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ กับชาวตะวันตกแล้ว คือ กลุ่มอินโด - โรมัน กับชาวหมู่เกาะ ฯลฯ เห็นได้จากหลักฐานสำคัญที่พ่อค้าอินเดียนำเข้ามาแลกเปลี่ยนได้แก่ กำไลแก้ว ลูกปัดแก้วสี ต่าง ๆ ลูกปัดหินอาเกต ลูกปัดหินคาร์เนเลียน ลูกปัดหอย

เป็นที่ทราบกันดีว่าราว ๒,๕๐๐ ปีมานี้ เป็นยุคที่พ่อค้าชาวชมพูทวีปนิยมเดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของสินค้ากับหัวหน้าชุมชนในดินแดนอุษาคเนย์อย่างมาก นอกจากนี้ยังมีพวกพราหมณ์และนักบวชที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งถาวร เพื่อเผยแพร่งศาสนา จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคนพื้นเมืองก็มี บางพวกแต่งงานกับคนพื้นเมืองแล้วสืบโคตรตระกูลมีลูกหลานกลายเป็นคนพื้นเมืองไปก็ไม่น้อย อาทิเรื่องราวของฤษีวสุเทพ ที่มีลูกเกิดจากนางเนื้อ เป็นต้น

หลังจากนั้นหัวหน้าเผ่าก็เริ่มรับเอาอารยธรรมจากพวกพราหมณ์ที่เข้ามาเผยแพร่งศาสนาฮินดู เมื่อรับแบบแผนอารยธรรมอินเดียแล้ว จึงเริ่มมีการใช้ตัวอักษรมอญ ซึ่งพัฒนามาจากอักษรปัลลวะ (ของทวีปอินเดียใต้) สลักจารึกลงบนแผ่นอิฐหรือหิน และเริ่มมีการนับถือศาสนาพุทธ อันถือเป็นจุดหักเหเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคประวัติศาสตร์ในที่สุด

หลักฐานที่ได้จากการค้นพบถ้ำผีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ของเชสเตอร์ กอร์มัน (Chester Gorman) นักโบราณคดีชาวอเมริกันผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้ขุดค้นพบเครื่องมือหินกะเทาะ เศษภาชนะดินเผา ขวานหินขัด เมล็ดพืชบางชนิด และกระดูกสัตว์ มีอายุระหว่าง ๑๓,๐๐๐-๗,๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาลมาแล้ว พอจะสันนิษฐานได้ว่า ในย่านนี้มีชุมชนโบราณที่รู้จักทำเกษตรกรรมและการล่าสัตว์

พอจะสรุปได้ว่า มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน เริ่มรู้จักการเพาะปลูกแล้ว เพราะค้นพบเมล็ดข้าวที่ถ้ำผี ถ้ำปุงฮุง และที่ ถ้ำผาชัน

นอกเหนือจากการค้นพบดังกล่าวแล้ว ที่บริเวณออบหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีน้ำแม่แจ่มไหลผ่านโตรกผาสูงชัน นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสได้ค้นพบเครื่องมือหินและเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มากมายในบริเวณนี้

จากการที่ค้นพบหลักฐานที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านวังโฮ จังหวัดลำพูน ถ้าพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และที่บริเวณออบหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบว่า จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และภาคเหนือตอนบนนี้ เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์และจนถึงปัจจุบันนี้

มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย อยู่ตามถ้ำและหุบผา เพิงพักที่ทำอย่างหยาบๆ ใช้ชั่วคราวชั่วคราว แล้วโยกย้ายไปเรื่อย ๆ ปัจจุบันนี้พอมีให้เห็นให้ศึกษาคือกลุ่มชนที่เรียกกันว่า “ผีตองเหลือง” ที่จังหวัดน่าน

ผีตองเหลืองนี้ นักมานุษยวิทยาได้ศึกษาแล้วว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์โปรโตมองโกลอยด์ ถือเป็นลูกหลานของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ที่ยังคงใช้ชีวิตเช่นบรรพบุรุษของตนเอง เมื่อหลายพันปีที่ผ่านมา

ชุมชนโบราณดินดอยอจุญปัฟพะตะ

“เจ้าคีนมาอยู่ภูมกามเลี้ยวรูดูหนาวแล้ว เจ้ามังรายทรงช้างมังคละตัวประเสริฐ มีหมู่โยธาแวดล้อมเปนบริวารไฟแฉ่วเลียบดินดอยอจุญปัฟพะตะคือว่าดอยสุเทพ คีหื้อพรวนป่าทั้งหลายไฟไล่เนื้อตามดินดอยเกี้ยวออกมาทิสสะวันออกตามราวป่า คีไฟพบไล่ป่าเหล่าลอมคาที่ ๑ เปนที่อัจฉริยะ

พายนอกแห่งลอมคาเปนอันหมดไล่ เปนทั้งราบเพียงยี่งัก พญาเลียบไพค์หันลอมคาอันน้อย ๑ อยู่ภายในที่นั่นแล้ว ถัดลอมคาน้อยนั้นออกมา เปนคุ่มหนามไหญ่หน่อยเปนน้อยเปนนั่น เหน้นหนายิ่งนัก ในท่ากลางลอมคานั้น เปนช่วงราบเพียง ประกอบไฟด้วยหญุงมวย เปนค้ำมาน ค้ำไทว่า หย่ามั่งคะต่าย เกี้ยวเวดล้อมชู้กล้ำชู้พาย ควรระเมาเอาใจมากนัก"

ย่อหน้าแรกนี้ ผู้เรียบเรียงนำมาจากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ชนิดคำต่อคำ เพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบว่า การสะกดการันต์ วรรณยุกต์ คำศัพท์ต่าง ๆ ที่เรียกชื่อสถานที่ในสมัยโบราณเมื่อ ปีจุลศักราช ๑๒๑๖ (พ.ศ. ๒๓๕๗) เมื่อ ๑๕๑ ปีที่แล้วเรียกกันอย่างไร

ทั้งนี้เพราะตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับนี้ บรรณาธิการอักษร ล้านนา ฉบับวัดพระงาม จังหวัดเชียงใหม่ ที่จารไว้ในใบลาน เมื่อจุลศักราช ๑๒๑๖ ตรงกับปลายสมัยพระเจ้ามโหตรประเทศฯ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ ๕ แห่งราชวงศ์กาวิละ (พ.ศ. ๒๓๕๐-๒๓๕๗) ตรงกับต้นรัชกาลที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี (พ.ศ. ๒๓๕๔-๒๔๑๑) ถือว่าเป็นการบันทึกเรื่องราวของ ล้านนาที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะหาได้ แม้แต่ตำนาน "สิบห้าราชวงศ์" ฉบับวัด เมธังกรवास จังหวัดแพร่ ที่จารไว้เมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๑ (พ.ศ. ๒๔๓๒) ก็เป็นเวลาเพียง ๑๑๖ ปีที่ผ่านมาเท่านั้นเอง

ตำนานฉบับนี้ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ขอยืม ต้นฉบับมาถ่ายลงในไมโครฟิล์ม เพื่ออนุรักษ์และเก็บรักษาไว้ที่สถาบันเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ส่วนต้นฉบับใบลานนั้น ผู้เรียบเรียงไม่ทราบว่าจะเก็บรักษาไว้ที่สถาบัน หรือส่งคืนไปเก็บรักษาไว้ที่แหล่งเดิม

เนื้อหาในตำนานเกี่ยวกับการสร้างเมืองเชียงใหม่ตรงกันทุกประการ เพียงแต่การสะกดการันต์ต่างกันบ้างตามยุคสมัย ผู้เรียบเรียงขอนำข้อความ ที่สถาบันฯ บรรณาธิการออกมาจากอักษรไทยวนเป็นภาษาปัจจุบัน โดยคง

สำนวนและการสะกดการันต์ตามต้นฉบับ มาเสนอให้ท่านผู้สนใจได้อ่านเพื่อเปรียบเทียบกัน

“เจ้าคีนมาอยู่กุมกามเลี้ยงฤดูหนาวแล้ว เจ้ามั่งรายทรงช้างมั่งคละตัวประเสริฐ มีหมู่โยธาแวดล้อมเป็นบริวารไปแอ่วเลียบตีนดอยอุสุปัพพตะคือว่าดอยสุเทพ ก็หื้อพรานป่าทั้งหลายไล่ป่าไล่เนื้อตามตีนดอยเกี่ยวออกมาทิศตะวันออกตามราวป่า ก็ไปพบป่าเลาลอมคาที่หนึ่ง เป็นที่อัศจรรย์ะภายนอกแห่งลอมคาเป็นอันหมดไสเป็นทั้งราบเพียงยี่งัก พระยาเลียบไปก็หันอันน้อยอยู่ภายในนั้น เลาดลอมคาน้อยนั้นออกมาเป็นคุ่มหนาใหญ่หน่อยเป็นถ้อยเป็นชั้นแน่นหนายิ่งนักในท่ามกลางลอมคานั้นเป็นช่วงราบเพียง ประกอบไปด้วยงุ่มง่าม เป็นคำม่านคำไทยว่าทัญมุงกระต่ายเกี่ยวแวดรอดทุกกล้าทุกพวย ควรระเมาเอาใจมากนัก...”

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า พื้นที่ราบบริเวณเชิงดอยสุเทพสองฝั่งแม่น้ำแม่ปิง รวมถึงแอ่งที่ราบเหนือดอยตุงจังหวัดลำพูน กลุ่มพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำแม่กวงขึ้นไป จนถึงอำเภอดอยสะเก็ด เป็นชุมชนของชาวลัวะ อยู่กันอย่างกระจัดกระจายทั่วไปในบริเวณดังกล่าวนี้ เป็นเวลายาวนานมากกว่า ๑,๓๐๐ ปีขึ้นไป

เรื่องลัวะนี้ มีปรากฏอยู่ในตำนานจามเทวีวงศ์ด้วย

พระองค์เจ้าชายดิศวรกุมาร พระราชโอรสรัชกาลที่ ๔ ในเจ้าจอมมารดาชุ่ม ได้รับการสถาปนาทรงกรมสูงสุดเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพฯ ทรงจัดพิมพ์ตำนานจามเทวีวงศ์นี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓ หรือเมื่อ ๘๕ ปีมาแล้ว

ตำนานจามเทวีวงศ์นั้น พระโพธิ์รังษีมหาเถร แห่งสำนักวัดศรีมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เชียงใหม่ เป็นผู้แต่งไว้ นับถึงวันนี้ก็ประมาณเกือบ ๕๐๐ ปีมาแล้ว ผู้แต่งได้กล่าวถึงชนชาวลัวะกลุ่มขุนวิลังคะ

อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในแอ่งที่ราบลำพูนเชียงใหม่มานานแล้ว ก่อนที่พระนางจามเทวีจะเสด็จขึ้นมาครองเมืองลำพูนเสียอีก

เรื่องปีที่สร้างเมืองหริภุญไชยนั้น ตำนานฉบับต่าง ๆ บันทึกไว้มิตรงกัน แต่สรุปแล้วอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ ซึ่งผู้เรียบเรียงยึดเอาเป็นว่าสร้างในปี พ.ศ. ๑๒๐๔ ตามชินกาลมาลีปกรณ์ ส่วนตำนานอื่นเช่น ตำนานพระธาตุหริภุญไชย ระบุว่าสร้างในปีพ.ศ. ๑๐๗๐ ตำนานเมืองลำพูน ระบุปีสร้าง พ.ศ. ๑๓๑๑

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้วิเคราะห์ปีสร้างเมืองลำพูนว่าควรเป็นระหว่างปี พ.ศ. ๑๓๑๐ - ๑๓๑๑

ชาวลัวะเป็นกลุ่มชนเผ่าโบราณ มีชื่อปรากฏในตำนานและประวัติ-ศาสตร์มานานนับพันปี กลุ่มชนนี้กระจายตัวอยู่ตามหุบเขาในดินแดนสิบสองปันนา เมืองเชียงตุง ในภาคเหนือของไทยพบได้ทั่วไป แต่ที่จังหวัดเชียงราย ต้นตระกูลลวจังกราชถือกำเนิดที่ดอยตุงนี้ คือ พญาลาวจง หรือพญาลวจังกราช เป็นต้นตระกูลของชาวลัวะในแถบถิ่นล้านนานี้เอง

ตำนานพื้นเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือจะมีเรื่องราวของชาวลัวะเข้ามาเกี่ยวข้องทุกตำนานไป ไม่ว่าจะเป็นตำนานพระธาตุดอยคำ ตำนานพระธาตุดอยตุง ตำนานพระธาตุลำปางหลวง ฯลฯ

ตำนานพระธาตุดอยคำกล่าวว่า ในสมัยที่พระพุทธองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์ชีพ ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมพันธัญญ์ได้ประมาณ ๑๙ - ๒๐ พระวัสสา พระชนม์ได้ ๕๐ เศษ ได้เสด็จมาประทับรอยพระบาท ที่เมืองหริภุญไชย แล้วเสด็จขึ้นไปทางทิศเหนือของเมืองจนถึงดอยคำ

ณ ที่นั้นเมื่อยักษ์สามตนพ่อ แม่ ลูกอาศัยอยู่ ยังชีพด้วยเนื้อมนุษย์และสัตว์ เมื่อเห็นพระพุทธองค์จึงหมายจะจับกินเป็นอาหาร พระองค์ทรงแผ่เมตตาจนยักษ์ทั้งสามมีจิตอ่อนโยนลง ปู่สะ ย่าสะ และลูกู้สำนึก

ว่าทำผิด จึงก้มลงกราบแทบพระบาทของพระพุทธองค์ พระองค์ทรงทราบ
อุปนิสัยและความชอบด้วยญาณ จึงทรงเทศนาสั่งสอนขัดเกลากิเลส
ให้แก่ยักษ์ทั้งสาม

ยักษ์ผู้บุตรได้ปฏิบัติตามพระวินัยด้วยดี เว้นแต่ปูสะ ยาสะ
ไม่สามารถรับศีลทำได้ตลอดไป คือ ยังขอร้องกินเนื้อมนุษย์ปีละ ๒ คน
พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต จึงขอเปลี่ยนเป็นสัตว์ พระพุทธองค์
ก็ไม่ทรงอนุญาตอีก ทรงโปรดให้ไปขอกับเจ้าเมืองเอาเอง เจ้าเมือง
นั้นอนุญาตให้ตามขอ ทั้งนี้เพื่อมิให้ต้องเสียพลเมือง เพราะถูกยักษ์จับ
กินเป็นอาหาร ด้วยเหตุนี้ ในเวลาต่อมา จึงมีประเพณีทำพิธีฆ่าโคเผือก
เอาเพียงหูให้ปูสะกิน พิธีนี้ทำกันทั่วตมฝ่ายหิน และพิธีฆ่าโคดำ เอาเพียงหู
ให้ยาสะกิน พิธีนี้ทำกันที่เชิงดอยคำ โดยถือเอาวันขึ้น ๑๔ ค่ำ และแรม
๑๔ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ เป็นวันบวงสรวง

ส่วนยักษ์ผู้บุตรได้ขออุปสมบทตามรอยพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์
ทรงอนุญาตให้บวช แต่บวชได้ไม่นานเท่าไร ก็ขอลาสิกขา เป็นฤๅษี
พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตตามที่ขอ แล้วประทานชื่อให้ว่า “วาสุเทพฤๅษี”

สำหรับปูสะ ยาสะ เข้าใจว่าเป็นชาวละแวก หรือไม่กี่ชาวป่าพวกหนึ่ง
ที่นิยมกินเนื้อดิบ ๆ เป็นอาหาร ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ นั่นก็แสดงว่า
บริเวณเชิงดอยสุเทพนี้ ได้เคยเป็นอาณาจักรของชนโบราณเผ่าละแวก มานาน
เกินพันปีขึ้นไป ทั้งนี้ตามตำนานแล้วว่า ในสมัยพระนางจามเทวีเสด็จขึ้น
มาครองเมืองหริภุญไชยนั้น ลัทธิที่ดอยคำมีหัวหน้าเผ่านามว่า “ขุนวิลังคะ”

ช่วงที่สร้างเมืองหริภุญไชยนั้น ตามตำนานจามเทวีวงศ์กล่าวไว้ว่า
มีฤๅษีด้วยกัน ๔ ตน ทั้งหมดเคยเป็นสหายกันมาก่อน ต่อมาบวชเป็น
พระภิกษุศึกษาพระไตรปิฎก เมื่อเมื่อในเพศบรรพชิตจึงสึก ออกมาบวช
เป็นฤๅษี

องค์หนึ่งชื่อว่า “พระवासเทพ” มีสำนักอยู่ที่ยอดดอยอุจจบุปพตะ หรือ เขาอ้อย ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นดอยสุเทพตามชื่อฤๅษี

องค์หนึ่งมีชื่อว่า “พระพรหมลิลี” มีสำนักอยู่ที่เขาสองยอด

องค์หนึ่งมีชื่อว่า “พระลักษณาโลย” มีสำนักอยู่ที่เขาเครือเขา

อีกองค์หนึ่งชื่อว่า “พระสุกกทันต์” มีสำนักอยู่ในภูเขารัชมิก เมืองลโว (ละโว้)

ฤๅษีवासเทพ กับฤๅษีสุกกทันต์นั้น มีความต้องการที่จะสร้างเมืองขึ้น ลักเมือง จึงพากันไปที่ป่าแห่งหนึ่ง เมื่อพิจารณาดูแล้ว จึงตกลงใจที่จะสร้าง เมืองขึ้นในบริเวณเมืองลำพูนในปัจจุบัน ท่านได้กล่าวแก่พฤกษเทวดา ทั้งหลายว่า

“ข้าแต่พฤกษเทวดาผู้จำเริญ ขอท่านทั้งหลายทั้งปวง จงพากันออก จากตำบลนี้ไป เราทั้งหลายจะสร้างพระนครในสถานที่นี้”

แล้วพระवासเทพก็มีบุพผากับพระสุกกทันต์ว่า “ดูราสหาย เราจัก ทำลัทธิฐานนครนี้ให้เป็นที่เสื่อม หรือว่าทำให้กลม”

พระสุกกทันต์มีวิสัยเห็นว่า “ดูราสหาย เราจักทำนครนี้ให้มีลัทธิฐาน เหมือนเปลือกสังข์ทะเล”

พระवासเทพมีบุพผาต่อไปอีกว่า “เราจักได้สังข์ปตรที่ไหนเล่า”

“ท่านจงเรียกคนอุปฐากของท่านมาเราจักส่งไปสู่นักพระลักษณาโลย มหาฤๅษี” พระสุกกทันต์วิสัย

เมื่อพระฤๅษีลักษณาโลย ทราบจากโยมอุปฐาก จึงสั่งให้นกหัตถิลิงค์ ไปคาบเอาเปลือกหอยสังข์ใหญ่ในมหาสมุทรมาให้เปลือกหนึ่ง เมื่อ นกหัตถิลิงค์บินไปถึงกลางมหาสมุทร จึงรวมกำลังกระพือปีกด้วย กำลัง มหาศาลจนน้ำทะเลแหวกออกเป็นช่องมองเห็นเปลือกหอยสังข์ แล้วใช้ ปากคาบมาให้ พระฤๅษีवासเทพ

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองลำพูน ถ่าย 8 ธันวาคม 2520

เมื่อได้หอยสังข์แล้ว ฤๅษีจึงเอามาทาบลง ณ บริเวณที่จะสร้างเมือง ให้นามเมืองนี้ว่า “พิงคบุรี” ด้วยเหตุนี้ เกาะเมืองทริภุญไชยจึงมีสัณฐาน คล้ายเปลือกหอยสังข์

ตำนานจามเทวีวงศ์กล่าวต่อไปว่า

ครั้นการบริกรรมคาถาสรางพระนครสำเร็จลงแล้ว พระวสุเทพฤๅษี จึงกล่าวแก่พระสุกกทันต์ฤๅษีว่า “ดูราสหาย เมืองของเรามาหาที่เปรียบมิได้ ใครจักครองราชย์เล่า”

เกร็ดพงศาวดารล้านนา

เมื่อสร้างเมืองแล้วเกิดปัญหา ด้วยไม่รู้จะหาใครมาเป็นพระมหากษัตริย์ครองเมืองรูปหอยสังข์นี้ดี พระสุกกทันต์จึงเสนอว่า ก็ท่านมีบาทบริจาริยาโมญีภูจากมากมาย ที่มีถิ่นพำนักอยู่ที่เชิงดอยอ้อยช้าง เชิงดอยคำ ท่านควรที่จะอภิเษกเขาเหล่านั้นคนใดคนหนึ่ง ที่มีความสามารถ ให้ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ได้ เรื่องนี้ไม่เห็นจะยาก

แต่ก็ไม่ง่ายอย่างนั้น ตำนานกล่าวต่อไปว่า

“... ข้าแต่สหายชนทั้งหลายเหล่านั้น เป็นมฤคชาติอันธพาล ถึงอาจารย์อคติจันฑาล หยาบคายถือกระบี่ต่าง มักประพฤติตามชาติของตนที่มีอยู่ จักสามารถครองราชสมบัติได้อย่างไร”

พระอนุสาวรีย์เจ้าแม่จามเทวี ด้านใต้ตลาดสดหนองดอกในบริเวณเกาะเมืองลำพูน

ตามตำนานกล่าวว่า ลัวะมีกำเนิดจากรอยเท้าช้าง รอยเท้าโค รอยเท้าแรด จึงมีอุปนิสัยเหมือนชาติกำเนิดเขาเหล่านั้น

เรื่องนี้ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงเองก็มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นนี้ คือเชื่อว่า ต้นไม้ทุกต้นมีชีวิตจิตใจ ยิ่งต้นไม้ในป่าใหญ่ หรือในที่สาธารณะทุกต้น นอกจากมีชีวิตแล้ว ยังมีวิญญาณของมนุษย์ที่ตายไปแล้วอาศัยอยู่ บางต้น ที่มีอายุมาก ๆ นับได้ร้อยปีขึ้นไป จะมีเทพ หรือเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ทุกต้น

ใครก็ตามที่คิดจะตัดต้นไม้ใหญ่ ๆ จะต้องทำพิธีขออนุญาตต่อสิ่งที่มองไม่เห็นเหล่านี้เสียก่อน เพื่อเป็นมงคลกับตนเอง แม้แต่สองท่านฤษีผู้มีตะบะแรงกล้า ยังต้องขออนุญาตเทพต่าง ๆ ที่สิงอยู่ในต้นไม้ในป่าเหล่านั้น ก่อนที่ท่านจะสร้างนครขึ้นใหม่

ในที่สุด ฤษีก็ต้องไปอัญเชิญพระนางจามเทวี ธิดาพระเจ้ากรุงละโว้ มาเป็นปฐมกษัตริย์เมืองหริภุญไชย

บางท่าน สันนิษฐานว่า บาทบริจา และโยมอุปัฏฐากที่กล่าวถึง คือชนชาติลัวะ เชิงดอยสุเทพและเชิงดอยคำ อันเป็นถิ่นพำนักของฤๅษีสุนทรเทพ ท่านฤๅษีจึงทราบอุปนิสัยของชนเหล่านี้ดีว่า เป็นชนเผ่าที่ป่าเถื่อน หาวงวนธรรมมิได้ จึงไม่ยอมตั้งให้เป็นหัวหน้าปกครองเมืองใหม่ที่สร้างขึ้น ต้องส่งสมณทูตลงไปอัญเชิญพระนางจามเทวี ที่เป็นชนชาติขอม ซึ่งถือว่ามีความเจริญ ยิ่งกว่าชนชาติใดในดินแดนนี้มาปกครอง

ต่อมาไม่นาน ขุนวิลังคะหัวหน้าชนชาวลัวะ หรือกลุ่มโยมอุปัฏฐาก ฤๅษีสุนทรเทพ ส่งราชทูตถือสาส์นและเครื่องบรรณาการไปเจริญสัมพันธไมตรี และเจรจาขอพระนางจามเทวีไปเป็นชายา พระนางรู้จักชนเผ่านี้เป็นอย่างดีแล้วว่า เป็นกลุ่มชนชาติป่าเถื่อน จึงกล่าวกับราชทูตอย่างดูแคลนสุด ๆ เลยว่า

“ฉันไม่ต้องการไปเป็นราชินีของหัวหน้าคนป่า” หรือคล้าย ๆ อย่างนี้

เกร็ดพงศาวดารล้านนา

เท่านั้นแหละ ขุนวิลังคะก็หนีตหลุด จัดเตรียมกองทัพด้วยไพร่พลถึง ๘๐,๐๐๐ คน ยกมาล้อมเมืองหริภุญไชย แล้วสงครามก็เกิดขึ้น

สงครามครั้งนั้นขุนวิลังคะแพ้อย่างยับเยิน ด้วยความอดสูจึงตรอมใจตาย ทราบมาว่าชาวลัวะได้สร้างกุบระจุลัฐขุนวิลังคะ กษัตริย์ของเขาไว้บนยอดเขาหลังดอยปู่ คุณไกรศรี นิมนต์หมื่นประทานชมรมล้านนาคดีและสมาชิกจำนวนหนึ่ง เคยขึ้นไปสำรวจและพบเห็นมาแล้ว กู๋ดั่งกล่าวมีอยู่จริง

ที่ราบเชิงดอยสุเทพ หรือบริเวณเมืองเชียงใหม่ทุกวันนี้ เป็นที่รู้และยอมรับกันอย่างกว้างขวางแล้วว่า เคยเป็นบ้านเป็นเมืองมาก่อนแต่รกร้างไป กลุ่มชนที่เคยอยู่ที่นั่นมาก่อน คือ กลุ่มชนชาวลัวะ โดยมีขุนวิลังคะเป็นหัวหน้า แต่กลุ่มชนนี้ยังด้อยพัฒนาที่สุด จนกระทั่งพระนางจามเทวีกล่าวถึงอย่างดูแคลนว่าเป็นคนป่า

แม้ทุกวันนี้ กลุ่มชนชาวลัวะก็ยังคงด้อยพัฒนาอยู่ โดยกระจัดกระจายอยู่ตามป่าเขาอดดอย ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อก่อนคนไตกับคนลัวะทำสงครามกัน โดยมีพันธะสัญญาสุภาพบุรุษกันว่า ถ้าฝ่ายใดแพ้ฝ่ายนั้นจะต้องอพยพไปอยู่ให้ไกลเสียงกบเสียงเขียด

สงครามครั้งนั้น ลัวะแพ้จึงต้องเดินทางไปอยู่บนภูเขาสูงและห่างไกลจากชนเผ่าอื่น ๆ ไกลแสนไกล ยากที่จะเข้าไปถึงจนตราบเท่าทุกวันนี้

เมื่อเป็นกลุ่มชนที่ด้อยพัฒนา แนนอนบ้านเรือนชาวบ้าน อำมาตย์ราชบัณฑิต รวมถึงปราชญ์ราชวงศ์คงทำด้วยวัสดุที่ได้ในพื้นที่เช่นไม้ อาคารที่ก่ออิฐถือปูนนั้นคงไม่มี เพราะถ้าหากชาวลัวะสร้างอาคารด้วยอิฐ ก็น่าจะมีวัสดุหลงเหลือไว้เป็นหลักฐานบ้างในปัจจุบัน

ความสำคัญของลัวะนั้น สำคัญกระทั่งเมื่อพญามังรายทรงสร้างประตูเมืองทองห่อรั้ววังบ้านเมืองแล้วเสร็จ ในพระราชพิธีสำคัญยิ่ง คือ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ท่านก็ให้เกียรติท่านพ่อหมอเผ่าชาวลัวะ
จูงสุนัขดำ เดินนำหน้าขบวนเกียรติยศเข้าประตูหัวเวียง คือ ประตูช้างเผือก
ก่อน แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินไปสู่พระราชมณเฑียร

เมื่อได้ศึกษาตำนานต่าง ๆ จะพบว่า พวกลัวะมีหลายกลุ่ม เช่น
บริเวณลุ่มน้ำแม่สาย ดอยตุง มีกลุ่มเจ้าลาวจก หรือลาวจง หรือ ลวจักราช
เป็นปฐมกษัตริย์ อันเป็นต้นตระกูลของพญามังราย ที่ต้องสาวสาแหวก
ขึ้นไป หลายสิบชั่วคน

บริเวณลุ่มน้ำแม่ปิงก็มีกลุ่มของขุนวิลังคะ เมื่อแพ้สงครามแก่
เมืองหริภุญไชยจึงถูกขับไล่เข้าป่า ปัจจุบันกลุ่มชนชาวลัวะกระเจายกันอยู่ ๕
- ๖ อำเภอ คือ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ทางดง สันป่าตอง จอมทอง ฮอด
และอำเภอมะแม่ม ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ พื้นที่ที่มีลัวะหนาแน่น คือ
ตำบลสุเทพ และตำบลแม่เหียะ แต่ชาวลัวะดังกล่าวถูกกลืนวัฒนธรรม
เป็นไทยวนเป็นคนเมืองไปหมดสิ้นแล้ว หลงเหลือความเป็นชนชาวลัวะ ก็คือ
พิธีบูชาพลีกรรม เช่นสรวง “ผีปู่เสะ ย่าเสะ” และวิญญาณ “ขุนวิลังคะ”
ที่จัดกันประจำปี ในเดือน ๙ เหนือ

ก่อนที่จะแพ้สงคราม กลุ่มชนชาวลัวะมีเวียงวังอยู่ที่เมืองเชียงใหม่
หลักฐานที่สำคัญ คือ เวียงเชษฐบุรี (เวียงเจ็ดริน) บริเวณเชิงดอยสุเทพ
ปัจจุบันเป็นสถาบันเทคโนโลยี (เทคโนโลยีดินดอย) สถานีตำรวจภูธรตำบลสุเทพ
เวียงเจ็ดรินนี้ เป็นเวียงศูนย์กลาง โดยมีเวียงบริวารคือ เวียงสวนดอก
และเวียงนพบุรี ว่ากันว่าเวียงนพบุรีนี้ คือ บริเวณที่เป็นคูเมืองรูปสี่เหลี่ยม
นั่นเอง

หนึ่งเมื่อพญามังรายสร้างเมืองเสร็จ พระองค์ทรงประทานนามเมือง
แห่งนี้ว่า “เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่”

ส่วน “เวียงเจ็ดริน” มีปรากฏนามนี้ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน
กษัตริย์ราชวงศ์มังรายที่ถูกราชนุตร คือ ท้าวลก (พญาติโลกราช) กบฏ

เหตุการณ์ทั้งหมดในพงศาวดาร เกิดขึ้นมานานนับพันปี
อาลักษณ์นักประวัติศาสตร์โบราณท่านสลักไว้ในศิลาจารึก
จารไว้ในใบลาน และใบสา เก็บไว้ให้เรารุ่นหลังได้ใช้ศึกษาค้นคว้า
และบ้างก็บันทึกหน้าประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม
รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ในรูปจิตรกรรมฝาผนัง
และบ้างก็เล่าขานสืบต่อกันมานานนับพันปีในรูปตำนาน จากรุ่นสู่รุ่น

ดวงกมลพับลิชชิ่ง

นำเสนอหนังสือดี มีคุณค่า

e-book